

PSYCHODIAGNOSTIKA

Pavla Kremserová

POŽADAVKY NA UKONČENÍ PŘEDMĚTU

- forma výuky: přednáškové bloky (45 minut)
- čas: středa 13:55 – 14:40
- metody hodnocení: písemný test
- ukončení semináře: 80% účast

PSYCHODIAGNOSTIKA

- aplikovaná psychologická disciplína, jejímž úkolem je zjišťování a měření duševních vlastností, stavů a dalších charakteristik individua
- diagnostika znamená, že stanovujeme **diagnózu** (psychický stav jedince)
- pro získání psychologické diagnózy, používáme **psychodiagnostickou metodu**
- psychodiagnostická metoda je souhrn podnětů, kterou **vyvoláváme odezvu u jedince**, tuto odezvu měříme, sledujeme a **posléze usuzujeme na příslušný psychický stav**

VĚDA A JEJÍ CÍLE

- 1. Deskripce (popis) a klasifikace (utřídění) porozumění zkoumaných jevů a objevů.
 - 2. Explikace (vysvětlení) výskytu jevu.
 - 3. Predikce (předpověď) dalšího vývoje jevu.
 - 4. Ovlivnění a měnění jevu.
-
- Podstatou diagnostiky je zjištění a popis stavu, problému, jevu, symptomu nebo syndromu a někdy také příčin, které tento stav, symptom či syndrom způsobily.
 - (Kohoutek)

DIAGNOSTICKÝ POSTUP

1. klinický

- postupy, které nejsou vázány přísnými pravidly
- nemají statistický základ
- umožňují lépe poznat konkrétní případ
- velmi odborný proces

2. testový

- standardizovaný postup vyšetření
- stejný podnětový materiál a stejné podmínky
- odpovědi registrujeme předepsaným způsobem a pak vyhodnocujeme
- není k tomu potřeba speciálních znalostí

METODOLOGICKÉ POŽADAVKY

- **1. OBJEKTIVNOST** – udává míru nezávislosti na výzkumníkovi, můžeme zkreslit fakta např. při rozhovoru
 - Předpoklady pro objektivní posuzování druhých osob jsou podmíněné osobností posuzovatele např. jeho tendencemi ke vztahovačnosti
 - Objektivita metody znamená, že zkoumaná osoba nemá nebo má pouze minimální možnost působit na výsledky ve výhodném nebo pro ni žádoucím směru.
 - Objektivita metody je dána i nezávislostí výsledků na osobách, které je analyzují a vyhodnocují. Různí posuzovatelé tedy u objektivních testů docházejí ke stejným výsledkům.
- **2. STANDARDNOST** - identická metoda používána u různých osob za podmínek pro všechny osoby stejné
 - dodržování jednotné instrukce a postupu, stejné vyhodnocování výsledků podle norem (Normy chápeme jako typické reakce příslušného vzorku populace podle věku a pohlaví.)

METODOLOGICKÉ POŽADAVKY

- **3. SPOLEHLIVOST (RELIABILITA)** - stálost výsledku v čase
 - Jestliže metodu opakujeme po nějaké době a získáme úplně jiné výsledky , pak je metoda málo spolehlivá, pokud ovšem nedošlo ke změně zkoumané funkce samé
 - Liší-li se retestované výsledky jen nepatrně od původního testu, je jeho spolehlivost vysoká
- Spolehlivost lze zkoumat 3 způsoby:
 - opakované užití metody u stejných osob (pokud se nezměnila sledovaná vlastnost)
 - srovnání výsledků dvou ekvivalentních forem metody (dvou forem dotazníků)
 - rozdělení metody na 2 poloviny a následná korelace jejich výsledků (vnitřní konzistence je dána mírou homogenity položek)

METODOLOGICKÉ POŽADAVKY

- **4. VALIDITA** – udává nakolik metoda měří to, co měřit má
 - Přitom však platí, že poměrně validní, byť i méně objektivní metoda je lepší než zcela objektivní, ale málo validní metoda.
 - Většinou musíme ověřovat validitu empiricky. Lze tak učinit porovnáním výsledků měření s nějakým vnějším kritériem správnosti, o kterém nepochybujeme (např. s výkonem v práci).
- **5. REPRESENTATIVNOST** - Reprezentativní vzorek by měl reflektovat charakteristiky populace, ze které vzorek vybíráme, resp. odlišnost výzkumného souboru od populace by měla být co nejmenší.
 - Reprezentativnost výběrového souboru je do značné míry nezávislá na jeho velikosti, ale malý soubor vzhledem k velké populaci nebude reprezentativní.
 - Reprezentativnost výzkumného souboru závisí nejen na velikosti zkoumané populace, ale také na její homogenitě – čím je populace více heterogenní (více různorodá), tím více odlišných podskupin obsahuje a tím více osob je nutné do výběrového souboru zařadit, aby byla každá podskupina dostatečně zastoupena.

KLASIFIKACE PSYCHODIAGNOSTICKÝCH METOD

KLASIFIKACE PSYCHODIAGNOSTICKÝCH METOD

I. Klinické metody

1. Pozorování
2. Rozhovor
3. Anamnéza
4. Analýza spontánních produktů

KLASIFIKACE PSYCHODIAGNOSTICKÝCH METOD

II. Testové metody

A. Výkonové testy

1. Testy inteligence

- a) jednodimenzionální testy
- b) komplexní testy inteligence

2. Testy speciálních schopností a jednotlivých psychických funkcí

- a) testy paměti
- b) zkoušky kreativity
- c) zkoušky parciálních a kombinovaných schopností
- d) testy dalších schopností (technických, verbálních, matematických a uměleckých)
- e) neuropsychologické metody

3. Testy vědomostí

KLASIFIKACE PSYCHODIAGNOSTICKÝCH METOD

B. Testy osobnosti

I. Projektivní testy

- a) verbální
- b) grafické
- c) testy volby

2. Objektivní testy osobnosti

3. Dotazníky

- a) jednorozměrné dotazníky
- b) vícerozměrné dotazníky

4. Posuzovací stupnice

- a) sebesuzovací stupnice
- b) „objektivní“ posuzovací stupnice

III. Přístrojové metody

POZOROVÁNÍ

Klinické metody

POZOROVÁNÍ

- klinické metody zachycují jedince v jeho komplexnosti, jedinečnosti a celistvosti
- jednou z nejdůležitějších metod pedagogické diagnostiky
 - jako samostatná diagnostická metoda
 - pozorování při psychologickém vyšetření
- Je to proces systematického sledování a zaznamenávání projevů dítěte (popř. učitele) s cílem rozhodnout o optimálním stavu.
- Je zaměřeno na projevy, které lze slyšet, vidět, měřit.
- Na základě chování vyvozujeme soudy, závěry, které jsou tím kvalitnější, čím je pozorování přesnější.
- Typickou reakci dítěte můžeme vyvozovat až na základě opakovaného sledování v různých situacích.

POZOROVÁNÍ

- Podle doby trvání rozlišujeme:
 - pozorování krátkodobé (např. konflikt o přestávce)
 - pozorování dlouhodobé (krátkodobé může dát podnět k dlouhodobému "Pere se často?")
- Pozorování může být
 - náhodné (příležitostné)
 - systematické

POZOROVÁNÍ

- Náhodné (volné):
 - jsme upoutáni nějakým jevem
 - bezděčné pozorování nepodléhá žádnému pravidlu
 - nevíme, co v situaci hledáme, čeho si máme všimnout
 - zaznamenáváme vše

POZOROVÁNÍ

- Systematické (zaměřené):
 - je řízeno, dáno stanoveným schématem
 - soustředění na zvolenou oblast, ostatní neregistrujeme
 - vytvoření záznamového archu
- aby byla zachována exaktnost diagnostické metody, dodržujeme zásady:
 - zásady plánovitosti – dopředu se stanoví plán, obsah a postup pozorování
 - zásady systematickosti – pozorování probíhá soustavně a časově určeně
 - zásady přesnosti a objektivity – vymezujeme kritérium pozorování, nezávislost na osobě pozorovatele

POZOROVÁNÍ

- Pozorování x interpretace

POZOROVÁNÍ

Tab. 1 Chování zkoumané osoby při individuálním psychologickém vyšetřování³

A. Při instrukci:

Chování	Výklad
1. naslouchá pozorně	1. zájem
a) dívá se stále na psychologa	1. pozornost 2. netečnost
b) dívá se kolem	1. dovede rozdělit pozornost 2. nemůže se soustředit 3. věc jej nezajímá
2. ptá se	1. špatně slyšel: vada sluchu, vada koncentrace 2. nerozuměl 3. věc jej obzvláště zaujala 4. chce získat čas, aby nemusel věc udělat ihned
nedotazuje se	1. z tuposti 2. ze strachu 3. všemu dobře rozumí 4. pospíchá s řešením úkolů
3. přizpůsobení se úkolu (započetí činnosti)	
a) rychlé	1. vitalita, pohyblivost 2. aktivita 3. zájem 4. neopatrnost, lehkomyšlnost 5. rychle chápe
b) pomalé	1. pasivita 2. nezájem o danou věc 3. z obou důvodů najednou
4. přístup k práci	
a) vážný	1. vážná povaha 2. úkol, resp. okamžik se mu zdá důležitý 3. má starosti
b) hravý	1. má dobrou náladu 2. úkol považuje za hračku 3. je bezstarostný

POZOROVÁNÍ

- pozorovatel se zaměřuje hlavně na:
 - mimiku
 - pantomimiku
 - gestiku
 - řeč
 - projevy emocí
 - sociální chování
 - vztah k objektům
 - vztah k sobě

POZOROVÁNÍ

- předpoklad dobrého pozorovatele:
 - zdravé smyslové orgány
 - schopnost přesného vnímání smysly (určité zvuky v nás vyvolávají jiné interpretace)
 - schopnost koncentrovat svou pozornost
 - schopnost konat přiměřené závěry (vztah mezi objektivními záznamy a subjektivními úsudky)
 - oproštěnost od patických stavů (alkohol, drogy, osobní problémy)
 - objektivní náhled na situaci
 - bezprostředně zaznamenat pozorování (později je vzpomínka mlhavá, svědci)

ROZHOVOR

Klinické metody

ROZHOVOR

- nejobtížnější diagnostický postup
- vyžaduje zkušenost a praxi
- výbornou reflexi poskytuje audiovizuální záznam
- typy:
 - přímý rozhovor – zajímá nás obsah výpovědi
 - nepřímý rozhovor – klademe důraz na neobsahové aspekty

ROZHOVOR

- další typy:
 - larvovaný rozhovor – vyšetřovaná osoba si neuvědomuje, že od ní získáváme informace
 - stresový rozhovor – (forenzní psychologie) – vyšetřovaná osoba hovoří současně se skupinou examinátorů, kteří na ni působí často protikladně nebo záměrně ruší její koncentraci

ROZHOVOR

- Diagnostické interview dělíme:
 - neřízené – respondent má volnost ve výběru témat, rozhovor není předem programován
 - řízené – examinátor organizovaně získává informace
 - standardizovaný rozhovor – postupujeme podle předem stanovených schémat, podobný jako dotazník (osobní přístup u choulostivých témat)
 - částečně standardizovaný rozhovor – záměr a cíl je stanoven, nedodržíme přesné pořadí otázek
 - volný rozhovor – má cíl, prostředky k dosažení však nejsou stanoveny

ROZHOVOR - FÁZE

1. úvodní fáze – navázání kontaktu, uvolnění atmosféry, prohloubení důvěry, „nalazujeme“ se na respondenta
2. jádro rozhovoru – získání diagnostických informací, využívá různých postupů
3. závěr rozhovoru – uvolnění tenze z proběhlého rozhovoru, uklidnění, navození další spolupráce

ROZHOVOR - TECHNIKY

- technika kladení otázek – otevřené x uzavřené
- proč? x jak?
- typy otázek
 - přímé – dotaz na konkrétní věc (Utrácíte zbytečně a často?)
 - nepřímé (nedirektivní) – ptáme se opisem a pomalu se přibližujeme tématu (Máte dojem, že někdy neodoláte a koupíte sice pěknou, ale méně potřebnou věc?)
 - projektivní – identifikujeme klienta s jinými lidmi (Co soudíte o lidech, kteří něco koupí a neuvažuje moc o tom, zda věc potřebují?)

ROZHOVOR A POZOROVÁNÍ - ÚKOL

- Otázka pro respondenta
- Jak jste se v průběhu rozhovoru cítili, jak jste situaci prožívali?

- Otázka pro examinátora
- Dařilo se vám používat nehodnotící jazyk a klást nesuggestivní otázky?

- Otázka pro oba aktéry rozhovoru
- Jaký typ otázek (otevřené versus uzavřené, manipulativní otázky, otázky vedoucí ke zjištění příčiny problému apod.) byly v rozhovoru použity?
- Jak by šlo informace získané v rozhovoru využít při následné intervenci?

ANAMNÉZA

Klinické metody

ANAMNÉZA

- zjišťování údajů z minulosti jedince, které mají významný vztah k poznání osobnosti
- snažíme od osoby získat data, která kategorizujeme, což nám pomáhá vysvětlit stávající stav
- většinou se získává pomocí rozhovoru, kdy záznam přímo zapisujeme
- používají se i předtištěná schémata

TYPY ANAMNÉZ

- **rodinná anamnéza**
 - obsahuje údaje o předcích
 - zachycujeme dědičné sklony k duševním poruchám (schizofrenie, depresivita, ...)
- **osobní anamnéza**
 - vztahuje se bezprostředně ke zkoumané osobě
 - *autoanamnéza, subjektivní anamnéza* – zdrojem informací je subjekt sám
 - *heteroanamnéza, objektivní anamnéza* – informace podávají jiní lidé, většinou příbuzní, spolupracovníci, známí, lékařské zprávy, ...
- obě anamnézy mohou být zkreslené, jak subjektem, tak psychologem – důležité si ověřovat z více zdrojů

TYPY ANAMNÉZ

- **medicínská anamnéza**
 - obsahuje patologické projevy a vývoj
 - zjišťuje prodělané nemoci v širokém příbuzenstvu i u klienta samotného
- **psychologická anamnéza**
 - zjišťuje vývoj osobnosti jako celku a zaměřuje se na různé oblasti, které mohou osobnost ovlivňovat

PSYCHOLOGICKÁ ANAMNÉZA

1. *Nukleární rodina* - úplná/neúplná rodina, sourozenci, vztahy, výchovné klima, ekonomické poměry
2. *Emocionální a intelektuální vývoj* – míra citových podnětů v dětství, citové odpoutání od rodiny, kdy začal mluvit, sedět, chodit, prospěch ve škole, volba povolání
3. *Vývoj sociálních vztahů* – vztahy se spolužáky, spolupracovníky, kamarády, vztah k autoritám, vztahy v rodině
4. *Eroticko-sexuální vývoj* – první zkušenosti, požadavky na životního partnera, sexuální identita, konflikty s partnerem/kou
5. *Pracovní vývoj* – spokojenost s profesí, změny zaměstnání, konflikty a řešení na pracovišti
6. *Vývoj postojů k hodnotám* – Hierarchie hodnot, formování, hodnot, záliby, koníčky, postoj ke kultuře, politice
7. *Vývoj abnormních, hraničních a patických jevů* – vývoj abúzu (alkoholismus, nikotinismus, kofeinismus, gambling aj.), počátky a průběh jevů

ANALÝZA SPONTÁNNÍCH PRODUKTŮ

Klinické metody

ANALÝZA SPONTÁNNÍCH PRODUKTŮ

- diagnostikují se kresby či malby, básně a literární díla
- deníky, dopisy, osobní dokumenty
- diagnostika písma – grafologie

- jsou maximálně individualizované a proto mají klinický charakter, nelze je kategorizovat

VÝKONOVÉ TESTY

Testové metody

VÝKONOVÉ TESTY

- jedna z nejstarších diagnostických metod
- jsou zaměřeny na výkon
 - inteligence, paměť, matematické schopnosti
- výsledky můžeme řadit a srovnávat
- výsledky jsou většinou nezávislé na subjektivních úmyslech pokusné osoby

TESTY INTELIGENCE

- standardizované metody vyšetření rozumových schopností a současné mentální úrovně jedince

INTELLIGENCE

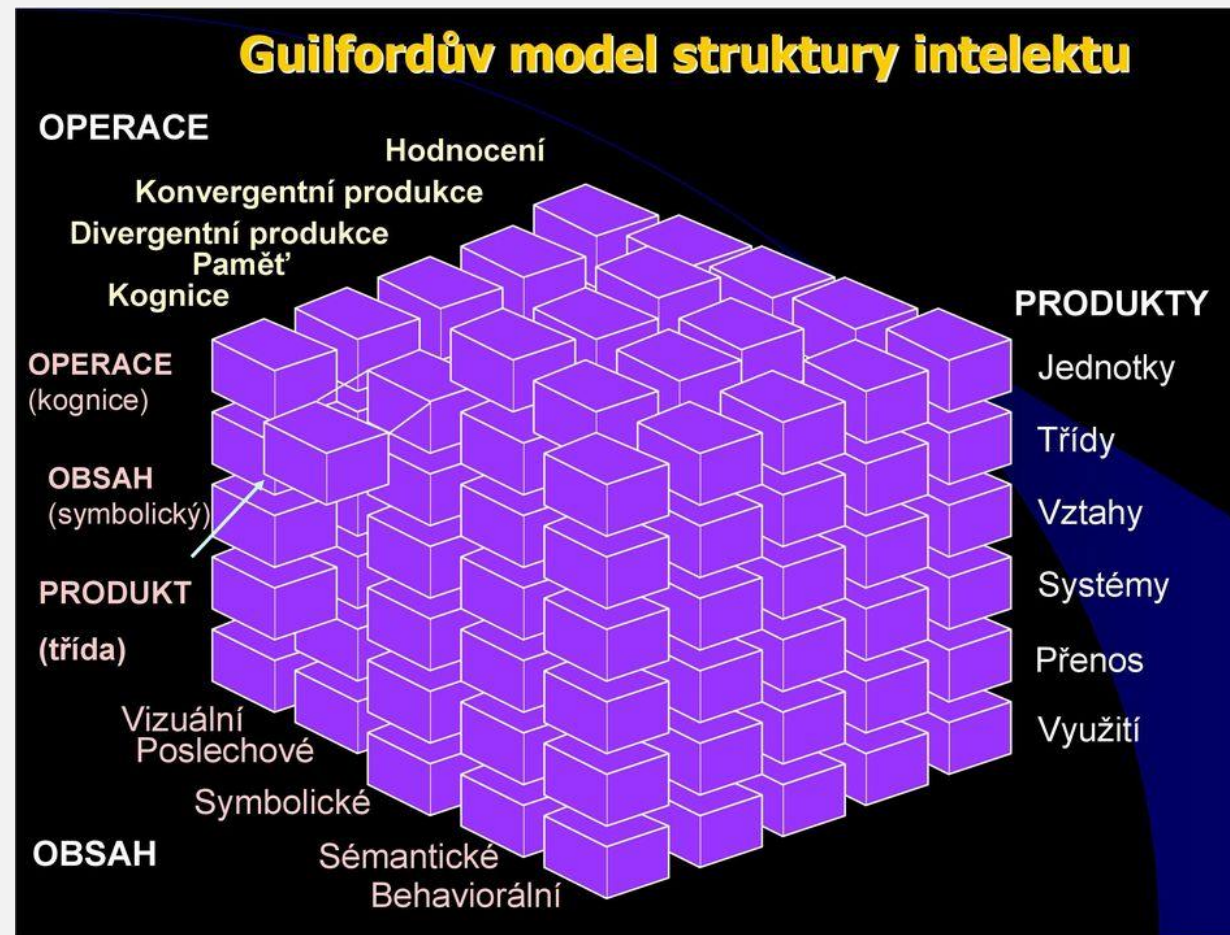
- obecně není přijata žádná definice inteligence
 - 1. jednotná vlastnost – Spearman (1904) zavádí „faktor obecné inteligence“ – tzv. „g“ faktor
 - 2. komplex jednodušších schopností – Thorndike (1903) rozlišoval 3 druhy inteligence:
 - abstraktní inteligence
 - mechanická inteligence
 - sociální inteligence

INTELLIGENCE

- A. Binet (1905) - vymezil inteligenci jako schopnost hodnotit, chápat a usuzovat
- W. Stern (1911) – inteligence je schopnost přizpůsobit se novým požadavkům
- L. L. Thurstone díky faktorové analýze určil 7 konečných faktorů, které tvoří inteligenci
 - faktor V – verbální (činitel chápání slov)
 - faktor S – prostorový činitel (vybavování prostorových představ a operování s nimi)
 - faktor P činitel všímavosti (zachycování optických rozdílů a zjišťování rozdílů a podobností u předmětů)
 - faktor R – uvažování (např. schopnost detekce logického sledu v řadách písmen)
 - faktor W – slovní pohotovost (snadné mluvené i písemné vyjadřování)
 - faktor N – početní, numerický (činitel řešení aritmetických úloh)
 - faktor M – paměťový činitel

INTELIIGENCE

- J. P. Guilford (1959)
- Guilfordův model inteligence
 - operace
 - obsahy
 - produkty

INTELLIGENCE

- H. J. Eysenck (1979)
- model intelligence
 - 1. funkce – vnímání, paměť, usuzování
 - 2. materiál – verbální, numerický, prostorový
 - 3. kvalita – rychlost, mohutnost

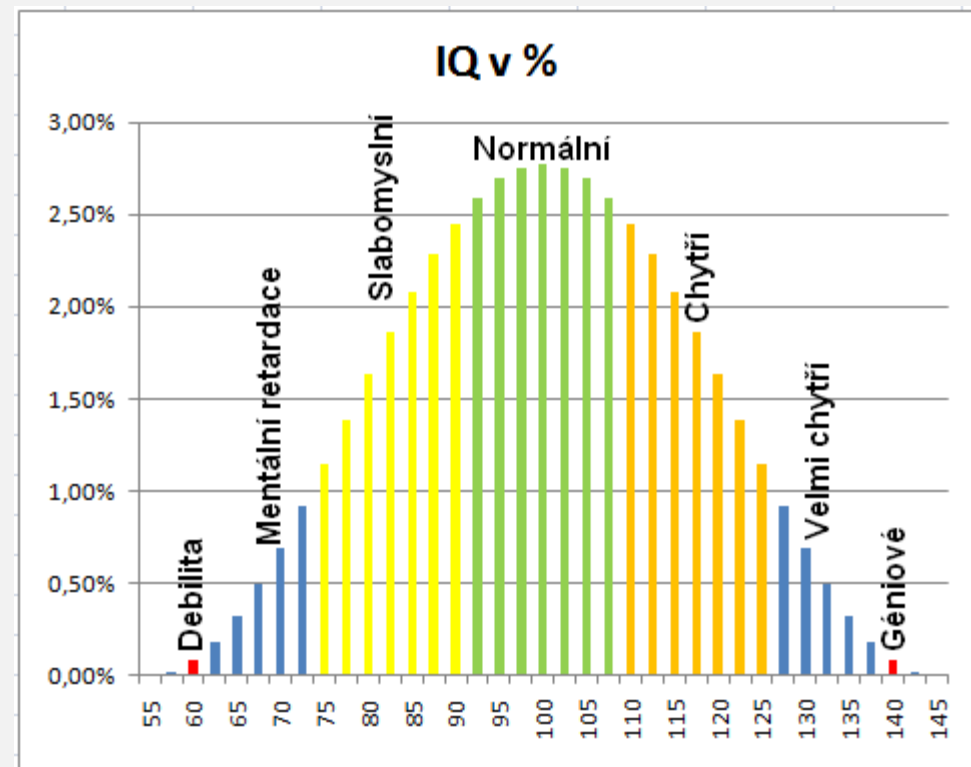
INTELLIGENCE

- R. B. Cattell (1941)
 - přišel s pojmy fluidní a krystalická inteligence
 - fluidní inteligence
 - je do jisté míry vrozená
 - vrchol má okolo 20 let
 - zahrnuje rychlost myšlení, krátkodobou paměť či usuzování na neznámém tématu
 - krystalická inteligence
 - je naučená – závislá na úrovni vzdělání a získaných zkušenostech
 - představuje aplikaci znalostí a dovedností na známém materiálu
 - mírně se zhoršuje v dospělosti

INTELLIGENCE

- nejpoužívanější vyjádření úrovně je „intelligenční kvocient“ (IQ)
- zavedl W. Stern
- vyjadřuje vztah mezi tzv. mentálním věkem (dosaženým výkonem v úlohách odpovídajících určitému vývojovému stupni) a chronologický věk

$$\text{IQ} = \frac{\text{mentální věk}}{\text{chronologický věk}} \times 100$$

INTELLIGENCE

- tento tzv. vývojový inteligenční kvocient je platný pouze do 12 let, kdy se mentální úroveň zvyšuje spolu s fyzickým stárnutím
- pak se vývoj některých schopností zastavuje nebo zpomaluje
- proto se zavedl tzv. deviační inteligenční kvocient – srovnání úrovně rozumových schopností jednotlivce s úrovní osob téže věkové kategorie
- IQ informuje o rozumové úrovni jedince, ale nic o kvalitativních zvláštностech inteligence osoby

KLASIFIKACE MENTÁLNÍ RETARDACE

Tab. 3 Světová zdravotnická organizace používá následující klasifikaci mentální retardace (podle MKN-10)⁵

IQ	Klasifikace	Podíl osob v populaci (%)
pod 20	hluboká mentální retardace (dříve vegetativní idiotie)	2,2
20–34	těžká mentální retardace (dříve idiotie)	
35–49	středně těžká mentální retardace (dříve imbecilita)	
50–69	lehká mentální retardace (dříve debilita)	6,7
70–80	slaboduchost	

INTELIGENČNÍ ROZLOŽENÍ V POPULACI

Tab. 4 Pásma užívaná u nás pro další klasifikaci inteligence

IQ	Klasifikace	Podíl osob v populaci (%)
80–90	podprůměr	16,1
91–110	průměr	50,0
111–120	lehký nadprůměr	16,1
121–130	zvýšený nadprůměr	6,7
131–140	vysoký nadprůměr	2,2
141 a výše	genialita	

TESTY INTELIGENCE - HISTORIE

- James M. Cattell poprvé v roce 1890 použil pojem „test“
- rok 1905 první praktické testy od Bineta a Simona pro určení intelektové úrovně dětí
- rok 1916 proběhla tzv. Stanfordská revize Binetova-Simonova testu – používá se dodnes, nejuznávanější zkoušky dětské inteligence
- první světová válka: testy Army alfa a Army beta
- před 2. světovou válkou vznik Wechsler-Bellevue test

ROZDĚLENÍ TESTU INTELIGENCE

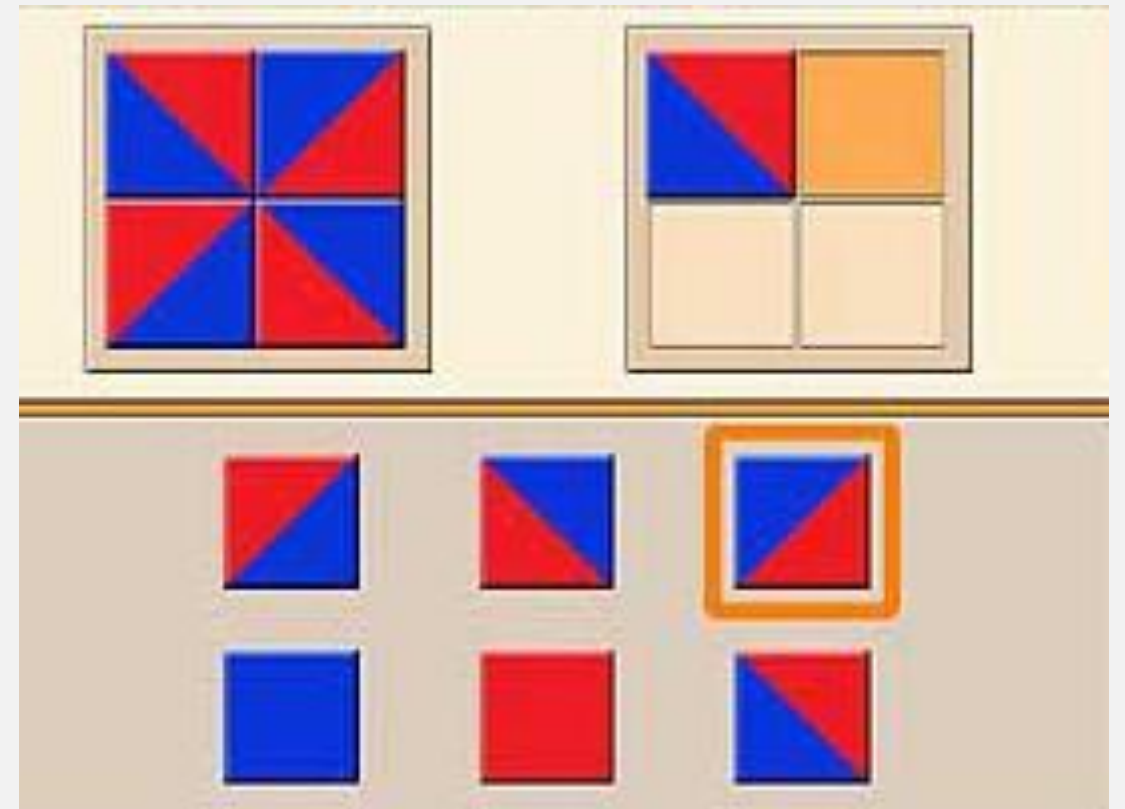
- 1. Jednodimenzionální testy inteligence
 - jednotná stavba
 - postihují jedinou schopnost nebo jednu složku inteligence, teorie „g“ faktoru
- 2. Komplexní testy inteligence
 - obsahují několik subtestů
 - měří více komponent inteligence

JEDNODIMENZIONÁLNÍ TESTY INTELIGENCE

Výkonové testy

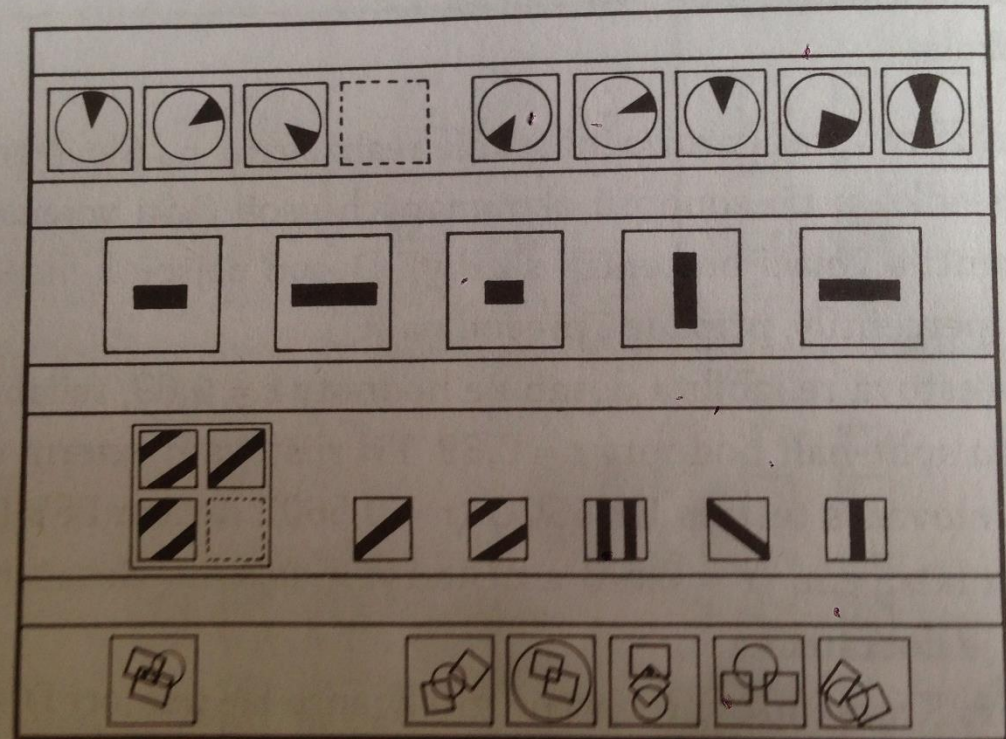
KOHSOVY KOSTKY

- 1923
- schopnost analyzovat a poté syntetizovat celek

CATTEL CULTURE FAIR INTELLIGENCE TEST

- nezávislý na kulturních vlivech
- měří fluidní vrozenou inteligence, nezávislou na úrovni vzdělání

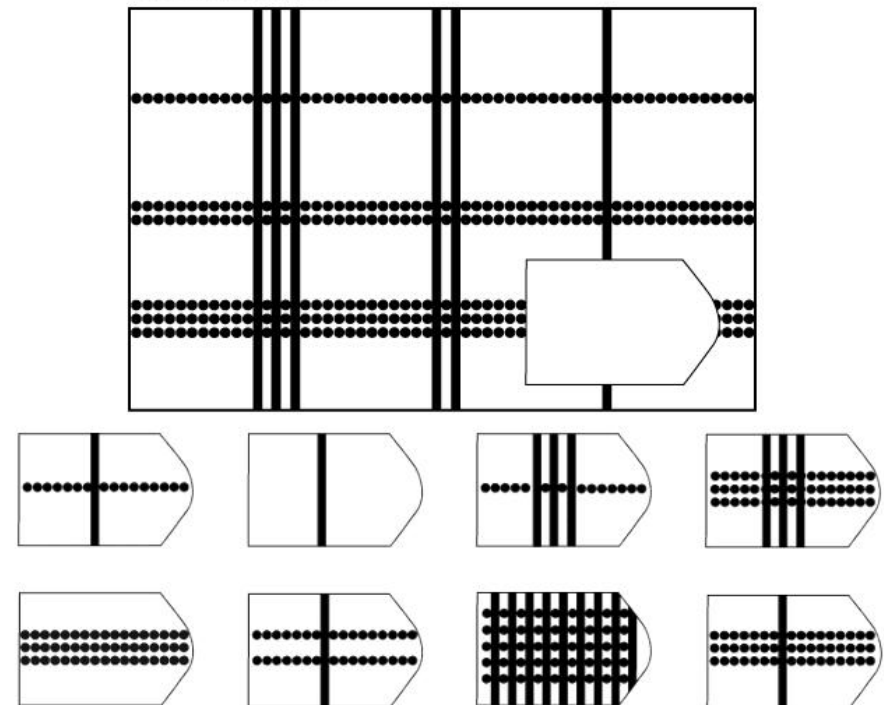

Obr. 4 C. F. 2 A. Ukázka úkolu

RAVENOVY PROGRESIVNÍ MATICE

- 1938
- abstraktní tvarová percepce a dedukce
- culture fair test

APM: Practice Item 1

DALŠÍ JEDNODIMENZIONÁLNÍ TESTY INTELIGENCE

- D 48 (Domino) – přiřazování dominových kostek
- UNESCO test – percepční test a test vědomostí
- Testy uvažování a úsudku (BLS4)
- Bochumský maticový test
- Vídeňský maticový test

KOMPLEXNÍ TESTY INTELIGENCE

Výkonové testy

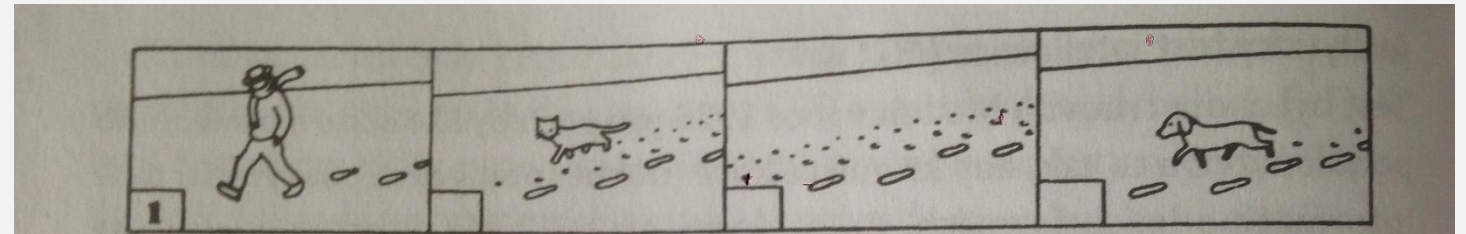
WECHSLERŮV TEST INTELIGENCE

- WAIS – III (1997)- aktuální verze
- chápe inteligenci jako: globální kapacita, která umožňuje vědomým bytostem chápat svět a efektivně zacházet s jeho výzvami
- výsledky jsou dány ne určitou hodnotou, ale individuálním profilem tzv. „scatterem“

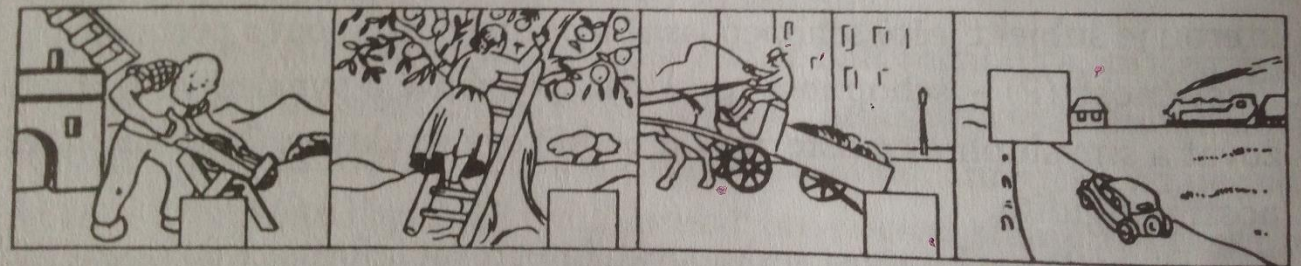

ANALYTICKÝ TEST INTELIGENCE

- Meili, rok 1928
- obrazové řady, číselné řady, věty, mezery, kresby, analogie

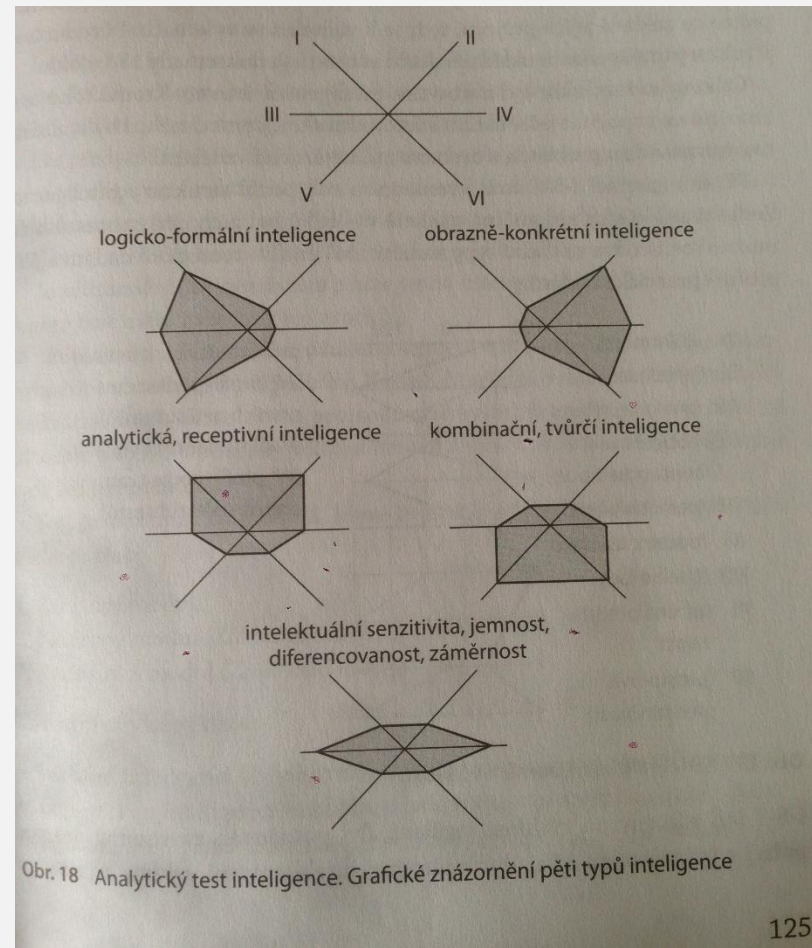

Obr. 16 Analytický test inteligence. Ukázka úkolu

Obr. 17 Analytický test inteligence. Ukázka úkolu

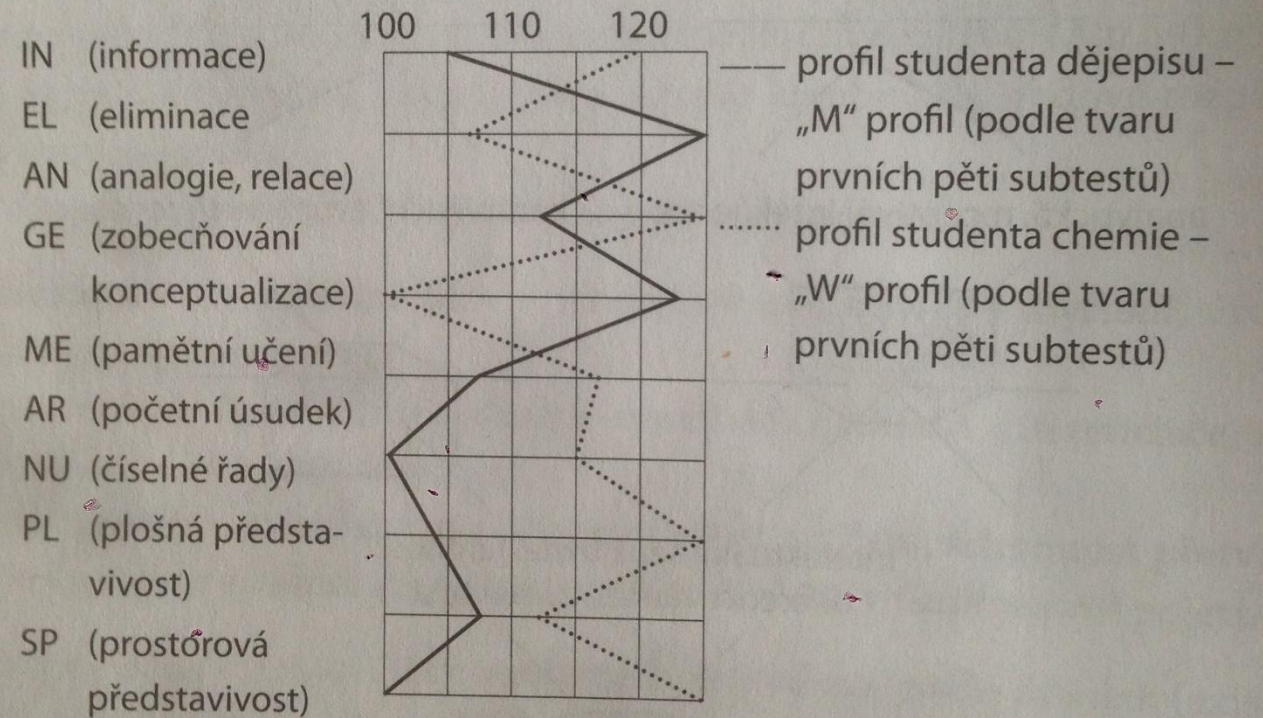
ANALYTICKÝ TEST INTELIGENCE

Obr. 18 Analytický test inteligence. Grafické znázornění pěti typů inteligence

I-S-T 2000 R (TEST STRUKTURY INTELIGENCE)

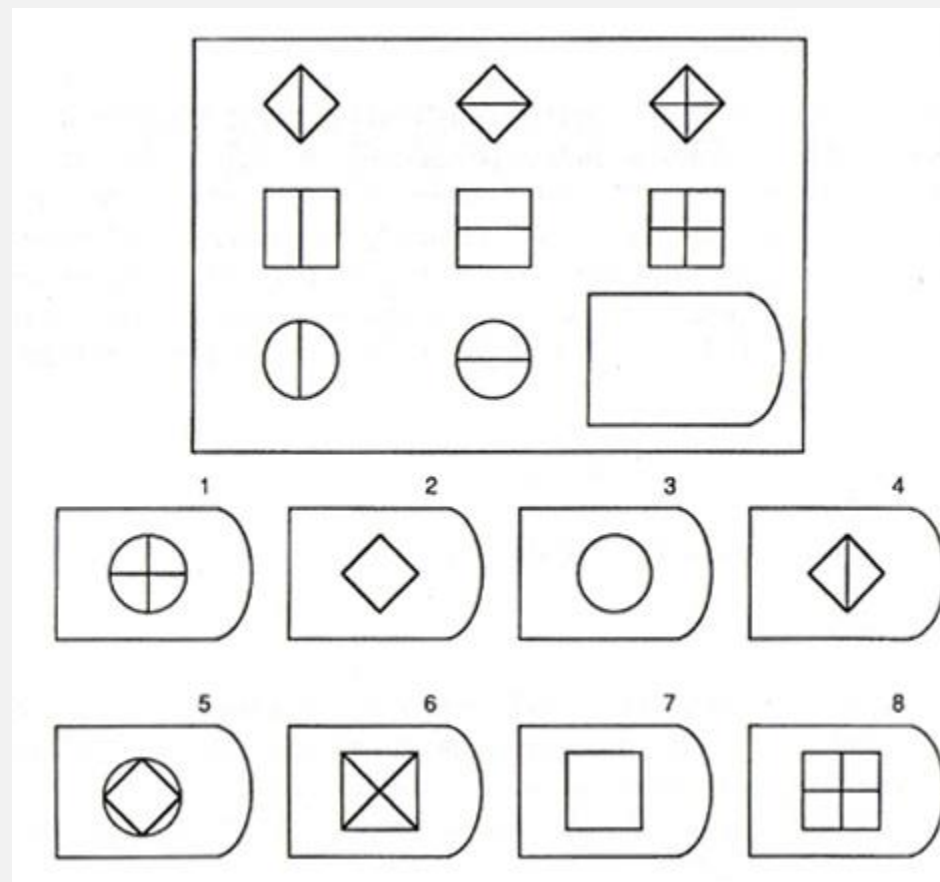
- autorem je Rudolf Amthauer, rok 1953
- test obecné inteligence, který se snaží postihnout i její strukturu

Obr. 19 I-S-T. Grafické znázornění výsledků

TEST INTELEKTOVÉHO POTENCIÁLU (T.I.P.)

- Říčanův test

TESTY SPECIÁLNÍCH SCHOPNOSTÍ A JEDNOTLIVÝCH PSYCHICKÝCH FUNKCÍ

Výkonové testy

TESTY PAMĚTI

- Wechslerovy škály paměti
 - subtesty WISC III
- Paměťový test učení

WECHSLER MEMORY SCALE: FORM II

I. *Personal and Current Information*

1. How old are you?
2. Where were you born?
3. Who is president of the United States?
4. Who was president before him?
5. Who is governor of _____ (patient's own state)?
6. Who is mayor of _____ (patient's own town or city)?

Scoring: 1 point for each item correctly answered.

Maximal score: 6 points.

II. *Orientation*

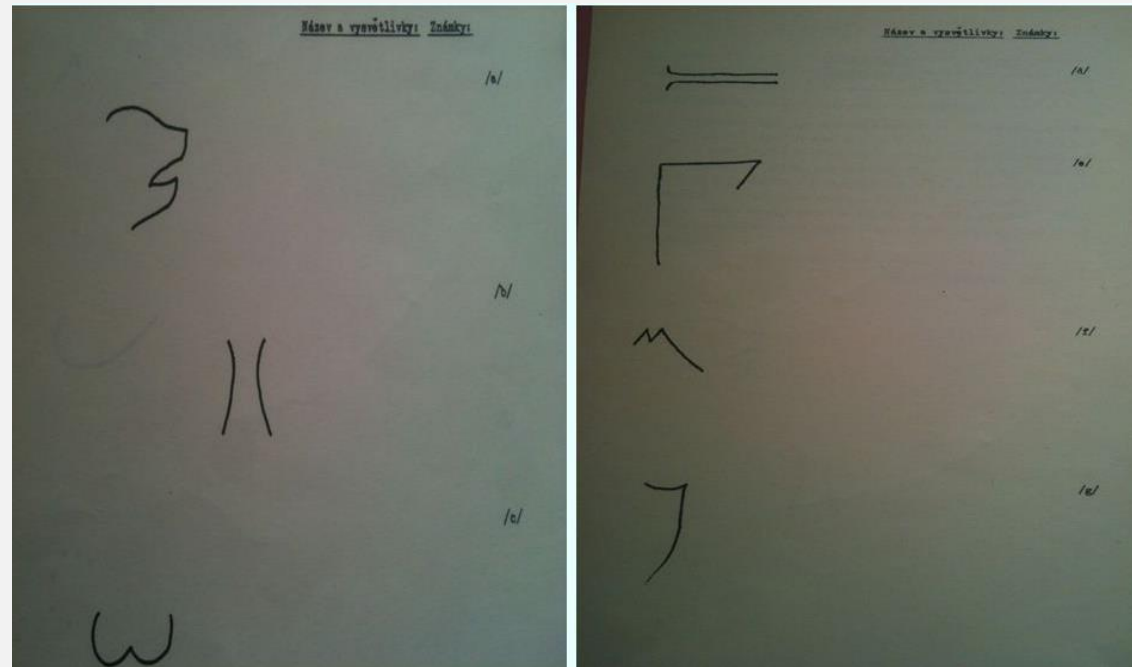
1. What year is this?
2. What month is this?
3. What day of the month is this?
4. What is the name of the place you are in?
5. In what city is it?

Scoring: 1 point for each item correctly answered.

Maximal score: 5 points.

ZKOUŠKY KREATIVITY

- Torranceho figurální test tvořivého myšlení - fazolka
- KREATOS – dokreslování 12 započatých kreseb

ZKOUŠKY PARCIÁLNÍCH A KOMBINOVANÝCH SCHOPNOSTÍ

- Názorové řady
- Číselné řady
- Test pozornosti d2
- zkouška laterality

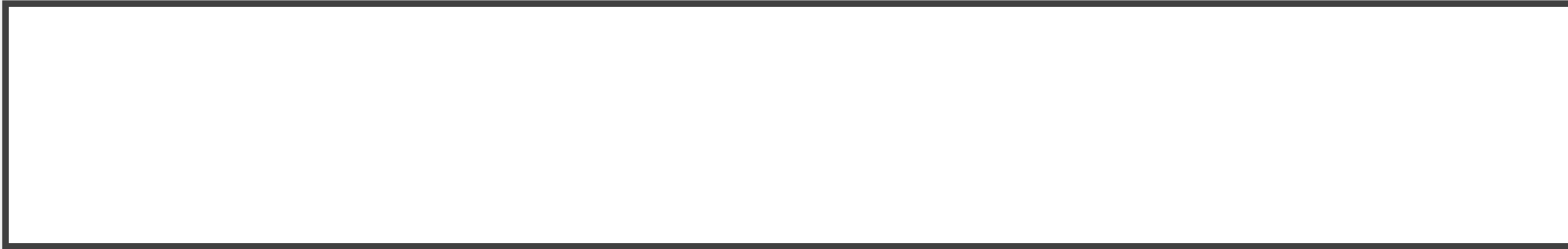
TESTY DALŠÍCH SCHOPNOSTÍ (TECHNICKÝCH, VERBÁLNÍCH, MATEMATICKÝCH A UMĚLECKÝCH)

- Reyova – Osterriethova komplexní figura

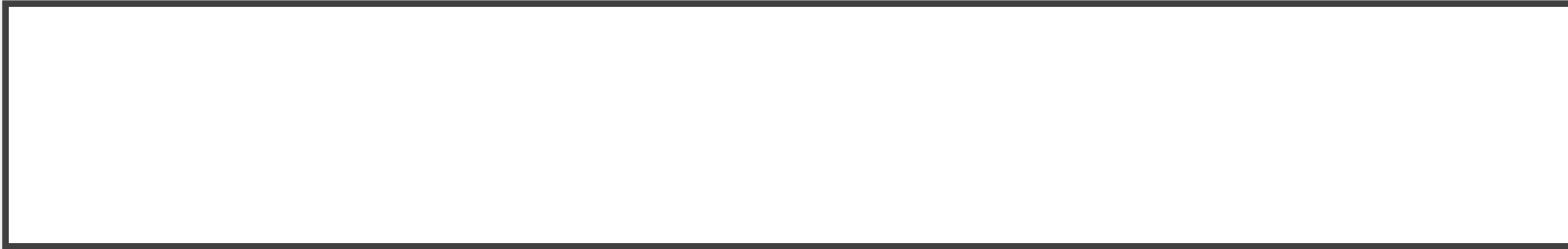
TESTY VĚDOMOSTÍ

- OR-TE-VED

TESTY OSOBNOSTI

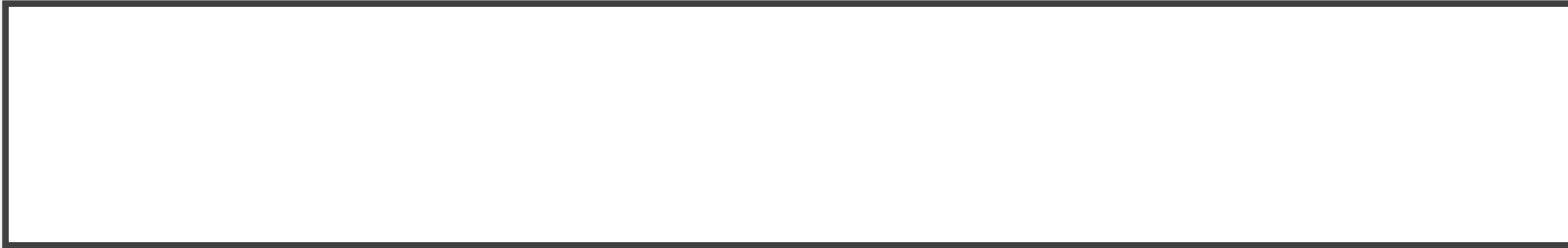
- „osobnost“ v sobě zahrnuje osobnost jako celek – všechny charakteristiky, vlastnosti, funkce, schopnosti
- Allport: „osobnost je dynamická organizace těch psychofyzických systémů individua, které determinují jeho jedinečné přizpůsobení se prostředí“
- „osobnost je to, co v člověku promiňuje vlastní chování“
- v současné době existuje přes 100 různých pojetí osobnosti
- většinou jde o:
 - vnitřní jednotu jedince a strukturovanost obsahů duševního života v daném okamžiku i v průběhu času
 - to, jak se jedinec odlišuje od ostatních

- osobnostní vlastnosti se většinou definují pomocí faktorové analýzy – výsledkem jsou neredukovatelné a bazální charakteristiky osobnosti
 - např. Eysenckův přístup – faktory extravertze, neuroticismus, později psychoticismus)
 - Guilford – hierarchický model faktorové struktury osobnosti
 - R. B. Cattell – 16 dichotomických faktorů osobnosti

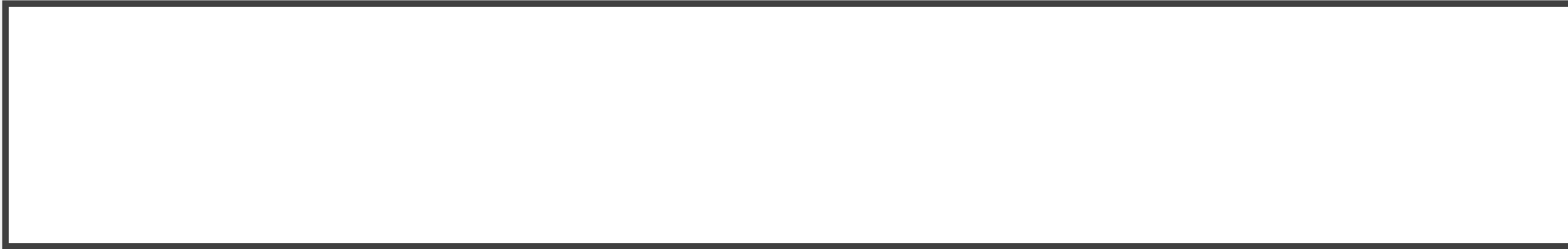
EYSENCKŮV MODEL OSOBNOSTI

- Testy osobnosti se mohou objevit jako:
 - projektivní metody
 - objektivní testy osobnosti
 - dotazníky
 - posuzovací stupnice

PROJEKTIVNÍ METODY

- projekce – termín od Freuda z roku 1984
 - označoval jím mechanismus obrany proti úzkosti, který umožňoval připisovat vlastní snahy, přání a pocity
- projekční technika, r. 1939 – L. K. Frank

VERBÁLNÍ PROJEKTIVNÍ METODY

projektivní metody

SLOVNÍ ASOCIAČNÍ EXPERIMENT

- Slovní asociační experiment je Jungem vypracovaný test sloužící k odhalení autonomních nevědomých komplexů.
- Patří k nejstarším psychodiagnostickým metodám vůbec. Před více než sto lety experimentoval se slovními asociacemi Galton, metodiku propracoval Wundt a později byla zaváděna Kraepelinovou školou do psychopatologie.
- Počátek praktického využívání metody je spojen se jménem C. G. Junga, který od r. 1911 používal standardního souboru 100 podnětových slov. Za dlouhou dobu své existence prošel asociační experiment mnoha modifikacemi a způsoby administrace, vyhodnocování a interpretace.

SLOVNÍ ASOCIAČNÍ EXPERIMENT

- Slovní asociační experiment je jednak metodou experimentálně výzkumnou, jednak metodou psychodiagnostickou.
- Poskytuje vzorce řečového chování spolu s možností registrace zážitkové stránky verbálních projevů.
- Zachycuje charakteristické znaky řeči: dynamiku a pohotovost řečové produkce.
- Charakteristiky myšlení nacházejí svůj odraz v řeči, proto z reakcí vyšetřovaných osob v asociačním pokusu lze usuzovat na tempo, pregnantnost, hloubku myšlení nebo na jiné poruchy. Experiment může být cenný i pro diagnostiku zájmů a postojů.
- Je použitelný od dětského věku bez omezení.

SLOVNÍ ASOCIAČNÍ EXPERIMENT

- „Teď vám/ti povím postupně několik slov. Na každé slovo, odpovězte prvním slovem, které vás napadne, slovem, které vám přijde jako první na mysl.“ Uvede se příklad: „Například já povím hudba a vás napadlo...“ Čeká se do dvou vteřin, pak doplníme sami: „...tanec [apod.]“. Uvedeme další příklad: např.: včela – med.

RORSCHACHŮV TEST

- v roce 1921 uveřejnil švýcarský psychiatr Hermann Rorschach
- nejznámější a nejvýznamnější metoda
- potenciál zachytit a zobrazit osobnost vyšetřovaného v celé její šíři a komplexnosti
- práce s testem je tak náročná, že ji lze těžko srovnávat s používáním jiných metod
- komplikovaný způsob interpretace
- hodně zastánců ale i odpůrců

RORSCHACHŮV TEST - VÝZNAM

- předpokládá úzký vztah mezi osobností a vizuální percepcí
- test vyvolává pareidolie, které vyšetřovaná osoba verbalizuje
- vychází z toho, že projekce představ k figurám testu nejsou náhodné a odráží některé zvláštnosti zkoumané osobnosti
- dobrý k diagnostice poruch myšlení

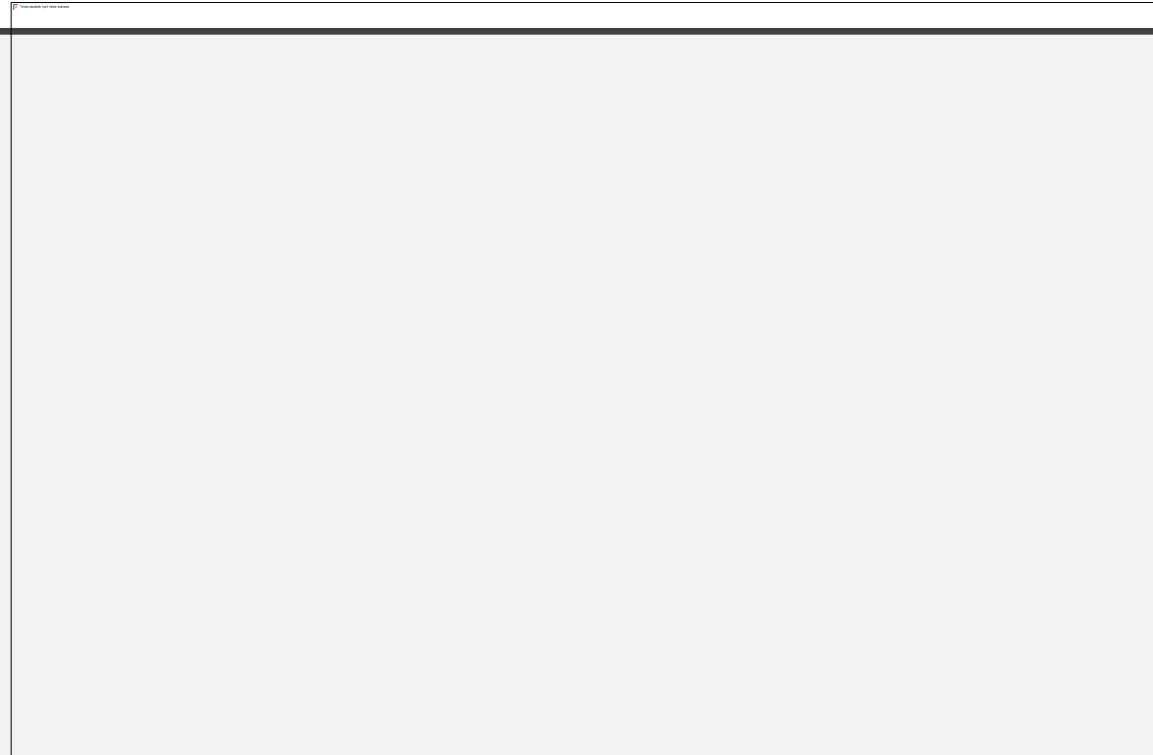
RORSCHACHŮV TEST - HISTORIE

- Princip metody je dosti starý a sahá až do renesance.
- Leonardo da Vinci převzal od Boticelliho myšlenku, podle níž se měli malíři inspirovat nahodilými skvrnami.
- Také psycholog W. Stern používal fotografií mraků jako podnětového materiálu.

RORSCHACHŮV TEST

- nehodí pro hromadné použití, je vysoce individuální
- ROR není vhodný pro testování “naslepo”, závěry z testu musí dělat vždy experimentátor, který test administroval.
- velké požadavky na osobnost examinátora
- nutnost inteligence a psychologického nadání, široké psychologické znalosti (nejen z obecné psychologie, ale i z vývojové a dětské psychologie, psychopatologie, psychologie osobnosti) a samozřejmě znalosti principů Rorschachovy metody
- bohaté zkušenosti s používáním - ROR není jen vědou, ale i uměním a existují i zásadní odpůrci jakékoliv kvantifikace rorschachovských dat

RORSCHACHŮV TEST

TEMATICKÝ APERCEPČNÍ TEST

- rok 1935
- vytvořili Morganová a Murray
- akcentuje obsah odpovědí na rozdíl od ROR
- diagnostikuje sociální přizpůsobení, ale souhrnně popisuje osobnost

TEMATICKÝ APERCEPČNÍ TEST

- TAT je individuální projektivní test, který “ukáže vyškolenému interpretovi některé z dominantních pudů, emocí, komplexů a konfliktů osobnosti.
- Cenná je schopnost testu ukázat potlačené tendence, které si subjekt nechce nebo nemůže připustit, protože jsou pro něj nevědomé”.
- Test je užitečný pro interpretaci poruch chování, neuróz a psychóz.

TEMATICKÝ APERCEPČNÍ TEST

- TAT vychází z:
 - 1) člověk je náchylný všechny mnohovýznamné situace, se kterými se v životě setká, interpretovat ve shodě s vlastními zkušenostmi a potřebami,
 - 2) ve veškeré literární tvorbě se autor opírá o vlastní zkušenosti a vědomě nebo nevědomě vykresluje vlastní city a potřeby v postavách svých “vymyšlených” hrdinů. Subjekt tedy mluví a jedná sám za sebe, když vykresluje hrdinu svých příběhů. Zkušenosti a potřeby hrdiny jsou vlastně zkušenostmi a potřebami vyšetřované osoby.
- mluvíme o tzv. personologii

TEMATICKÝ APERCEPČNÍ TEST

- Test tvoří 32 obrázků, na nichž jsou vyobrazeny nejednoznačné situace.
- Z těchto obrázků se dají vytvořit čtyři série (pro muže, ženy, chlapce a dívky).
- Obrázek č. 16 představuje bílá plocha (vyšetřovaný na něj promítá vlastní představu libovolného obrázku)
- Všetřovaný je vyzván, aby ke každému obrázku vytvořil co možná nejdramatičtější příběh. Má popsat i to, jak se jednotlivé postavy na obrázku cítí a co si myslí, a chceme znát i to, jak celý příběh skončí. Test je současně označen za zkoušku obrazotvornosti či vyprávění příběhů.

TEMATICKÝ APERCEPČNÍ TEST

TEMATICKÝ APERCEPČNÍ TEST

- Výhody
 - Umožňuje širší analýzu sociálně relevantních vlastností jedince
 - Je silný v oblasti diferenciální diagnostiky
- Nevýhody
 - TAT má nejednoznačná hodnotící kritéria
 - Interpretační systémy TAT se od sebe výrazně liší - absence standardizace odpovědí
 - Tradiční nevýhody nemožnosti či obtížnosti odhadnutí validity a reliability vztahující se ke všem projektivním metodám

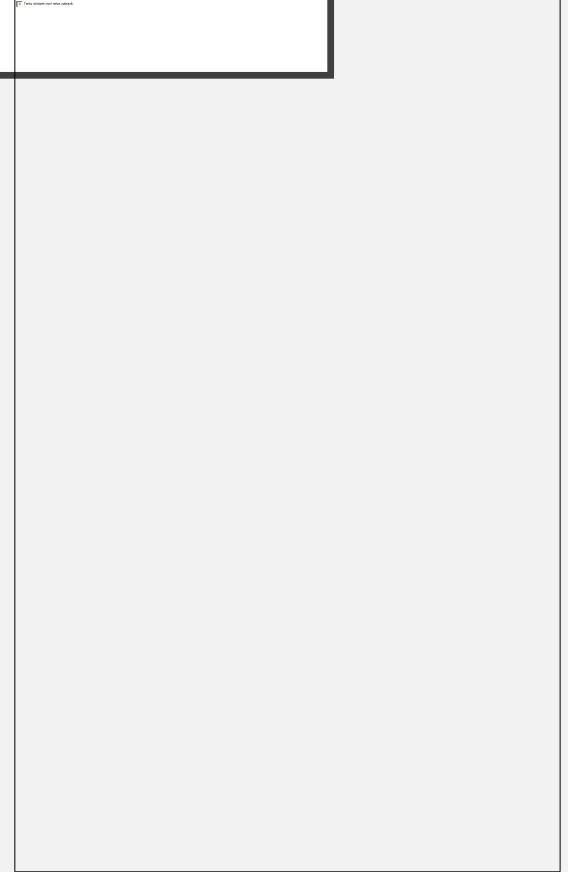
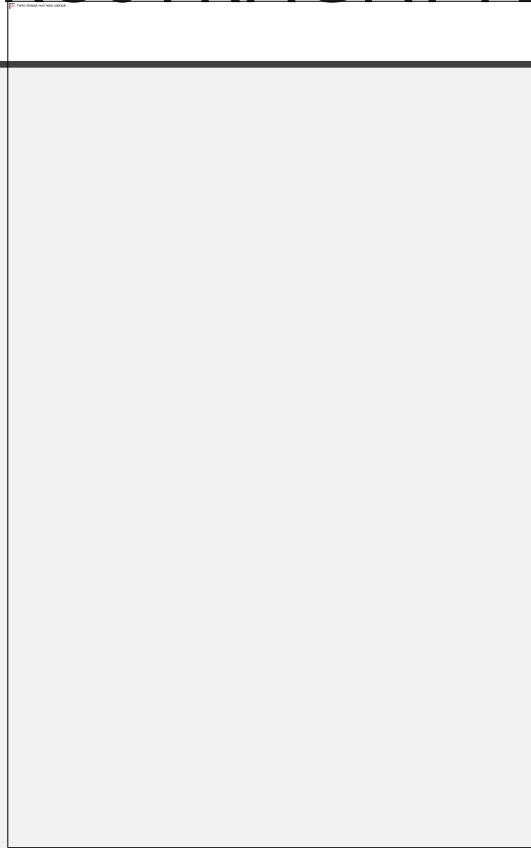
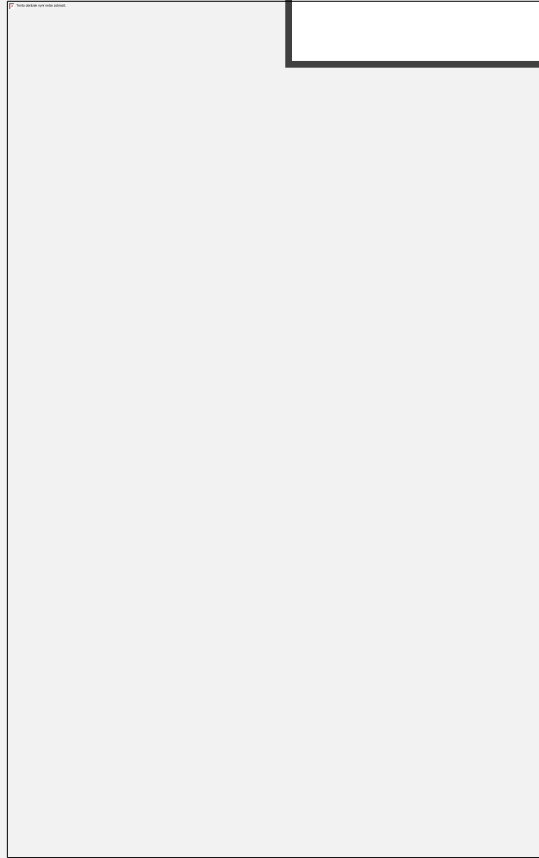
ROSENZWEIGEŮV OBRÁZKOVÝ FRUSTRAČNÍ TEST

- rok 1945, Rosenzweig
- odhalování vzorců chování na běžnou zátěž
- Test evokuje latentní agresivní tendence, projikující se do verbalizace.
- Podle Rosenzweiga nastává frustrace pokaždé, když se organismus setká s více či méně nepřekonatelnou překážkou na cestě k ukojení jakékoliv potřeby.
- Podnětovou situaci, která představuje překážku, lze nazvat zátěží a odpovídající tíseň jedince může být pojímána jako zvyšování napětí.

ROSENZWEIGEŮV OBRÁZKOVÝ FRUSTRAČNÍ TEST

- Autor rozlišuje dva druhy frustrace:
- a) *primární frustrace* je charakterizována napětím a subjektivní nespokojeností, způsobenou nepřítomností výsledné situace nutné pro uklidnění,
- b) *sekundární frustrace* má v popředí navíc prožívání překážek či nesnází, které se objevily na cestě k ukojení aktuální potřeby.
- Za základ P-F testu se považuje to, že se subjekt vědomě či nevědomě ztotožňuje s frustrovaným jedincem v každé situaci zobrazené v testu a promítá zvláštnosti své vlastní reaktivity do daných odpovědí.

ROSENZWEIGEŮV OBRÁZKOVÝ FRUSTRAČNÍ TEST

TEST RUKY (HAND TEST)

- Wagner, r. 1961

- metoda, sloužící k diagnostice a predikci agresivního chování

SZONDIHO TEST (EXPERIMENTÁLNÍ DIAGNOSTIKA PUDŮ)

- Szondi, 1937
- u nás se nepoužívá
- Test je tvořen šesti sériemi po osmi fotografiích, na kterých jsou vyobrazeni psychiatričtí pacienti obojího pohlaví.
- Úkolem zkoumané osoby je označit v každé sérii dvě nejsympatičtější a dvě nejméně sympatické tváře. (Kromě této individuální formy existuje rovněž skupinová forma, v níž jsou obrázky na diapozitivech.)

SZONDIHO TEST

- Autor vychází z vlastní teorie pudů a rozeznává pud sexuální, pud paroxyzmální, pud “já” a pud kontaktu.
- Mluví dále o čtyřech vektorech, z nichž se každý skládá ze dvou faktorů, jejichž reprezentanty jsou homosexuál, sadista, katatonní schizofrenik, paranoidní schizofrenik, hysterik, depresant, maniak a epileptik.
- Tyto faktory jsou obsaženy v každém člověku a ovlivňují jeho charakteristické vlastnosti, “osudové možnosti”, volbu povolání, duševní zájmy, dokonce i nemoci a smrt.

SZONDIHO TEST

- Autor referuje možnost použití již od 5 let jako charakterologického testu.
- Interpretace testových výsledků je vedena ve smyslu geneticko-dynamických způsobů myšlení psychoanalýzy a technicky je velmi komplikovaná.
- Spekulativní charakter metody má za následek její malou exploataci i v zahraničí.

SZONDIHO TEST

- <http://ografologii.blogspot.cz/2007/11/online-test-poznejte-svou-skrytou-tvar.html>

TEST NEDOKONČENÝCH VĚT

- Ebbinghaus, r. 1897
- původně při zkoumání inteligence, kterou definoval jako schopnost kombinace a integrace
- Všechny spočívají na shodném principu: vyšetřovaná osoba má doplnit začaté věty a přitom má napsat “první myšlenku, která ji napadne”.

TEST NEDOKONČENÝCH VĚT

- *Například:*
- *Soudím, že můj otec zřídka ...*
- *Vždycky jsem chtěl ...*
- *Nemám rád lidi, kteří ...*
- *Přijde takový den, že ...*
- *Mojí největší chybou je ...*
- *Většina rodin, které znám ...*

ROTTERŮV TEST

- Rotter incomplete sentences blank, 1950
- forma je tvořena 40 větami
- jejich doplnění je skórováno na sedmibodové škále vzhledem k úrovni jejich adaptace (konfliktní, pozitivní, neutrální)

ROTTERÛV TEST

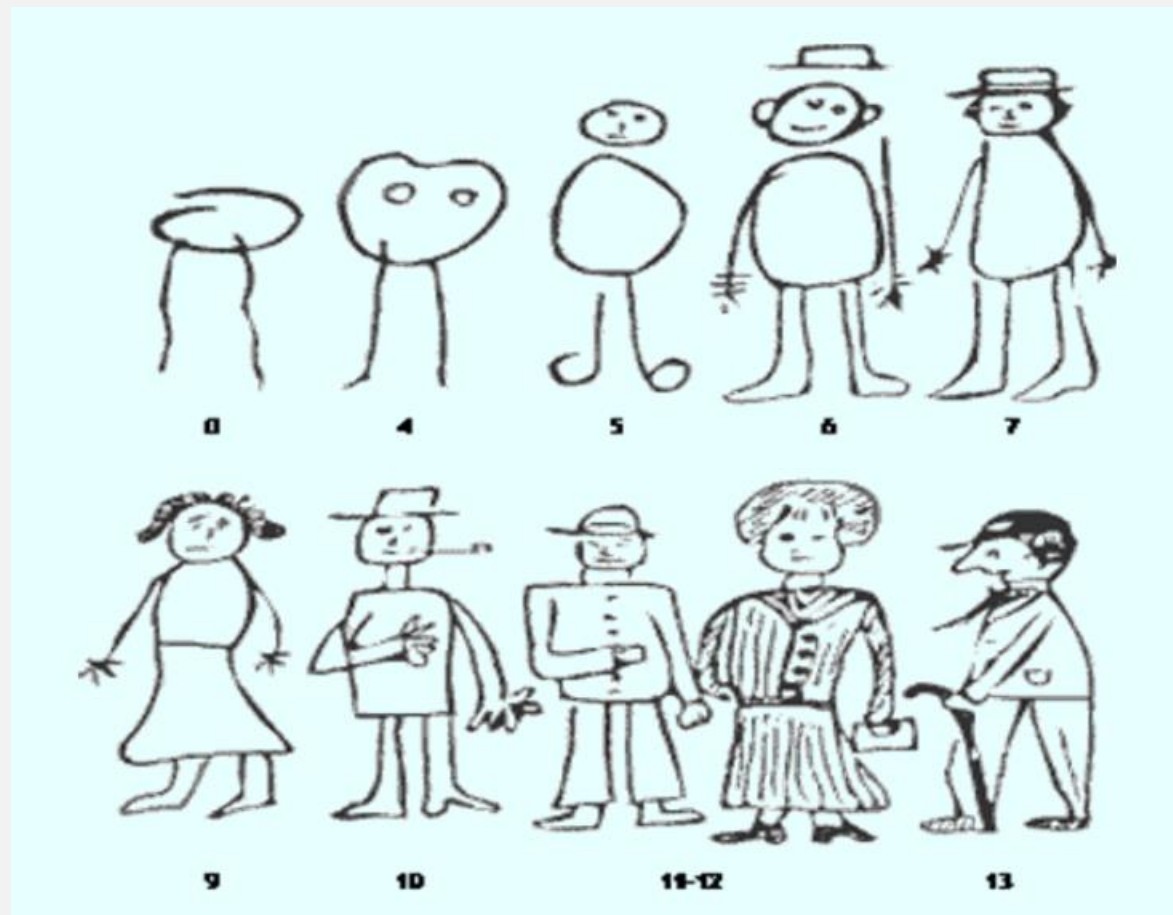
GRAFICKÉ PROJEKTIVNÍ METODY

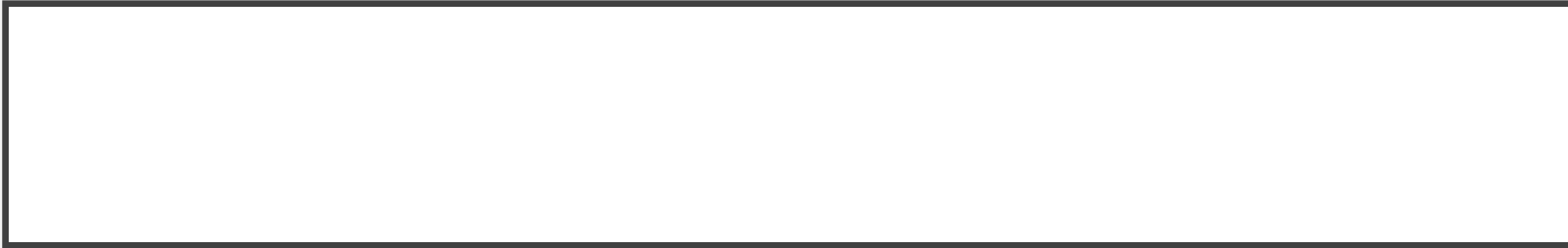
projektivní metody

KRESBA POSTAVY

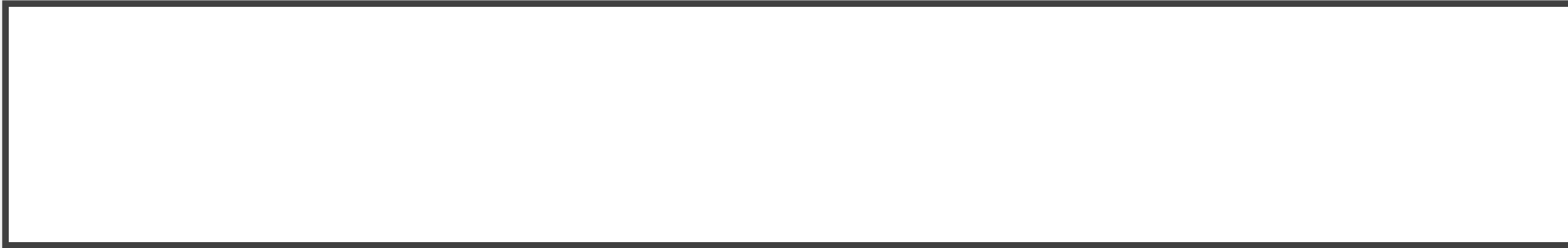
- zavedla Goodenoughová
- předpoklad: percepce lidské postavy a její kresebné ztvárnění se rozvíjejí v závislosti na tělesném a duševním vývoji dítěte > ukazatel inteligence dítěte
- **Draw a person test (DAP)** – 1949
 - úkolem je nakreslit úplné postavy muže a ženy
- **Figure drawing test (FDT)** – H. J. Baltrusch
 - informace o obrazu osobnosti, tělovém schématu vyšetřované osoby a jejích neurotických konfliktech
 - použitelný od 5 let výše
 - administrace:...

KRESBA POSTAVY

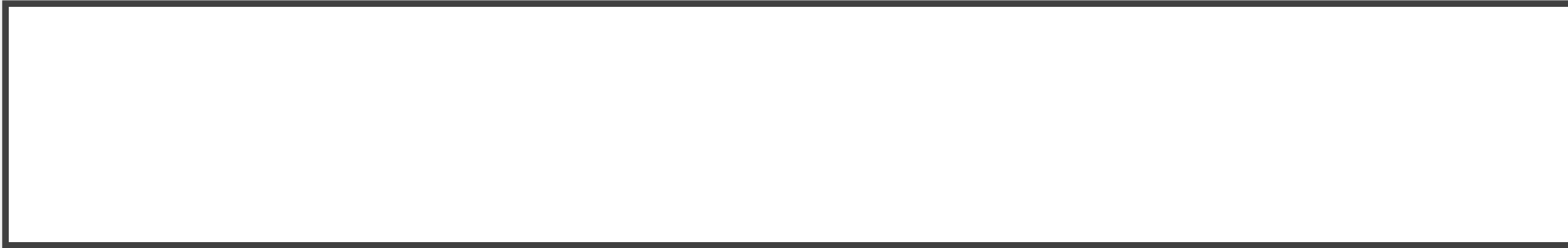

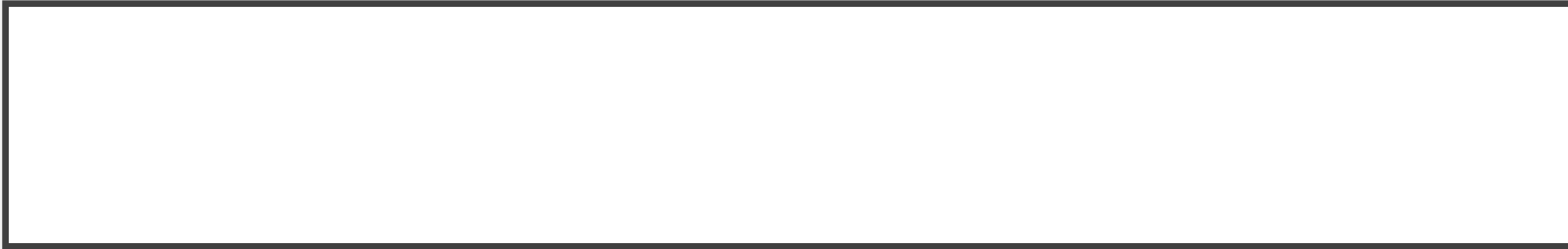
- **Dynamický test kresby lidské postavy**
 - Hárđi, 1983
 - vyžaduje od klientů opakované kresby, sleduje materiál umožňující jeho sériové srovnání
 - umožňuje sledovat změny osobnosti v průběhu času a identifikovat rigidní stavy
- **S-test**
 - na papíře je předtištěno písmeno S
 - kresba se 3x opakuje, má prokázat schopnost řešit úlohu jiným způsobem

- **Test kruhu**
 - 1980, Johansson
 - nakreslit kruh na bílý papír a pak něco do něj
 - obsah kruhu vypovídá o struktuře osobnosti
 - inspirace v jungiánských mandalách
- **Test čáry života**
 - Tyl, 1958
 - nakreslit čáru života, tam naznačit důležité momenty
 - alternativa – čára ideálního života
 - slouží jako východisko k rozhovoru

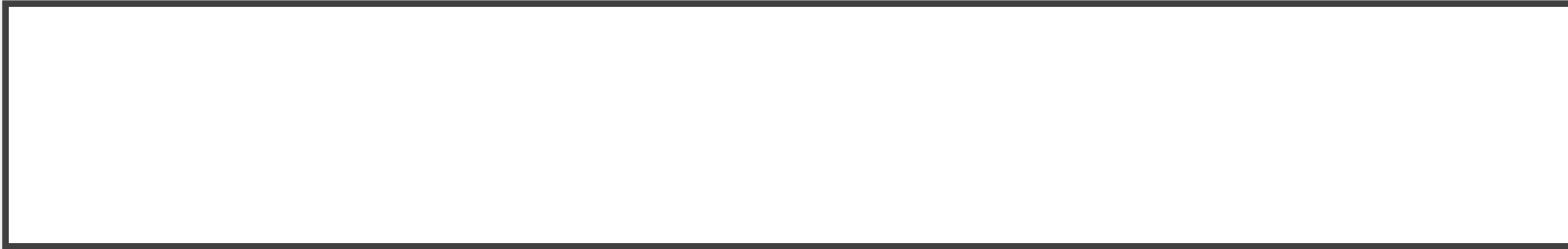
- **Test kresby stromu**
 - K. Koch, Baum test
 - předpoklad: kresba ovocného stromu vypovídá o emocionální zralosti dětí a dospělých a o poruchách v emociální a sociální oblasti
- **Test tří stromů**
 - tři stromy, představující rodiče a dítě

- **H-T-P**
 - J. N. Buck
 - dům-strom-člověk
 - pro zjišťování obrazu osobnosti, tělového schématu, neurotických konfliktů, obraných mechanismů a inteligence
- **Vícedimenzionální kresebný test**
 - blok A6, 7 barevných fixů
 - nakreslí, co mu přijde na mysl – 1 minuta pro jeden obrázek, 30 minut

MANIPULAČNÍ PROJEKTIVNÍ METODY

- **Luscherův barvový test**
 - preference a odmítnutí určitých barev
 - předpoklad: volba barev je závislá na některých osobnostních proměnných, na situačních stavech organismu
 - Velký x malý test
 - Malý Luscherův test
 - 8 barev: modrá, zelená, červená, žlutá; pomocné fialová, hnědá, černá a šedá
 - vybrat nejsympatičtější barvu a udělat pořadí

- **Barevný pyramidový test**
 - Pfister, 1946
 - individuální chování vůči barvám má vztah k osobnosti, zejména k afektivitě
 - čtverečky o 25 mm, 14 barevných odstínů
 - vytvořit nejhezčí a nejošklivější pyramidu
- **Test barevně sémantického diferenciálu**
 - test tvoří sada 12 pastelek různých barev a záznamový arch obs. 51 podnětových slov
 - 1. fáze: každému slovu přiřazujeme 3 barvy
 - 2. fáze: každému slovu přiřadí známku 1-4, podle toho jakou si dané slovo „zaslouží“
 - 3. fáze: seřadit pastelky podle nejpříjemnější a nejméně sympatickou

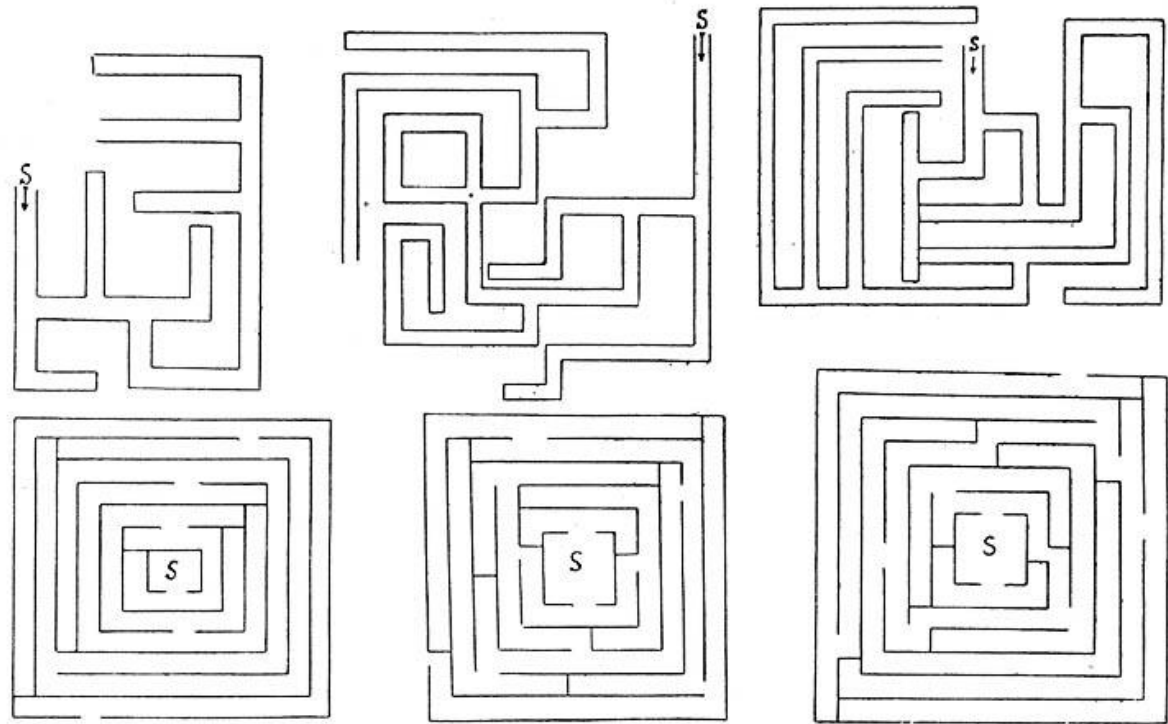
OBJEKTIVNÍ TESTY OSOBNOSTI

- testy, které zachycují vzorce chování (odpovědí), které mohou být opakovaně vyvolávány a bývají kvantifikovatelné
- osoba nemůže zkreslit vyšetření, blíží se výkonových testům, ale jsou orientovány na zkoumání osobnosti
- v objektivních testech osobnosti je subjekt zpravidla stavěn před úkoly nebo do situací, při jejichž řešení se v jeho chování manifestují jeho osobností rysy, návyky, potřeby atd.

- **Porteusovy labyrinty**

Stroopův test – „slova - barvy“

- **Stroopův Color-word test**

- 1935
- významné korelace s testy inteligence, pozornosti, paměti, ale také osobnostní vlastnosti
- „Stroopův efekt je psychologický test, dokládající, že člověk je při vykonávání nějakého úkolu snadno rozptýlen svými automatickými reakcemi a návyky. Dnes bývá hojně využíván pod názvem Stroopova úloha k testování pozornosti, identifikaci specifických poruch učení.“

červená	modrá	zelená	červená	modrá
zelená	zelená	červená	modrá	zelená
modrá	červená	modrá	zelená	červená
zelená	modrá	červená	červená	modrá
červená	červená	zelená	modrá	zelená
modrá	zelená	modrá	zelená	červená
červená	modrá	zelená	modrá	zelená
modrá	zelená	červená	zelená	červená
zelená	červená	modrá	červená	modrá
modrá	zelená	zelená	modrá	zelená

ZDROJE

- Disman, M. (2011). Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele (4. nezměněné vydání). Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum.
- Ferjenčík, J. (2010). Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši (Vyd. 2.). Praha: Portál.
- Punch, K. (2008). Základy kvantitativního šetření. Praha: Portál.
- Svoboda, M. ed. (2013). Psychodiagnostika dospělých. Praha: Portál.

DOTAZNÍKY

Testové metody

CO JE DOTAZNÍK?

- diagnostická metoda (neměla by být jediná)
- soubor písemně formulovaných otázek
- subjektivní metoda – respondent může ovlivňovat své výpovědi – disimulace, simulace, agravace, autocenzura, sociální žádoucnost
- proto se zavádí tzv. lži skór - tj. řady otázek, týkajících se některých situací denního života, ve kterých je pravděpodobné, že vyšetřovaný se v nich chová určitým společensky méně vhodným způsobem.
 - Každý průměrný člověk musí např. odpovědět kladně na otázku: "Zalhal jste již někdy v životě?" Podle odpovědí na tyto "lži otázky" lze usuzovat na spolehlivost či nespolehlivost vyplňování celého dotazníku.
- můžeme zpracovávat kvantitativně, ale i kvalitativně
- je třeba zadávat osobám s přiměřenou inteligencí (oligofrenici, děti pod 10 let)

VÝHODY A NEVÝHODY

- + velký počet respondentů (elektronická verze)
- + časově není náročný
- + finančně nenáročná technika
- + anonymita

- +- respondenti nejsou pod časovým tlakem

- - zdlouhavé zpracování
- - pokud je vyplněn špatně nelze respondenta dohledat – anonymita
- - výsledky se vztahují k danému dni

TYPY POLOŽEK

- 1. otevřené
 - používáme, když chceme slyšet vlastní názor
- 2. uzavřené
 - odpověď musí být sestavená tak, aby si respondent vybral
 - A. dichotomické – nabízí pouze 2 odpovědi (ano, ne; žena, muž)
 - B. jednoduchý výběr – z více odpovědí vybrat jednu
 - C. vícenásobné – z více odpovědí vybrat více položek
 - D. pořadí, hierarchie – uspořádání odpovědí do pořadí
- 3. posuzovací škála
 - umožňuje zobrazit hloubku, velikost, důležitost (Jak se vám líbí tato hodina? Velmi – hodně – nejvíc 😊)

JAK VYTVOŘIT DOTAZNÍK?

- musí být srozumitelný a jasný, je dobré ověřit na menším počtu (30) osob
- struktura:
 - 1. Záhloví dotazníku – název dotazníku, instituce, autor
 - 2. úvod dotazníku – žádost o vyplnění, proč je pro vás důležitý, zajištění anonymity
 - 3. Instrukce – jak odpovídat na otázky
 - 4. Tělo dotazníku – samotné otázky (postupovat od obecných k intimním)
 - 5. Závěr dotazníku – poděkování, prostor pro komentáře
- nesmí obsahovat sugestivní otázky (Myslíte si, že černá barva je hezčí? x Jaká barva je podle vás nejhezčí?)
- rozesíláme ve dvojitém počtu, návratnost může být 50%

DĚLENÍ DOTAZNÍKŮ

1. Jednorozměrné dotazníky (unidimensionální, jednofázové)
 - měří jeden rys nebo funkční jednotku v rámci osobnosti (extraverze x introverze)
2. Vícerozměrné dotazníky (multidimensionální, vícefázové)
 - měří dva nebo více rysů osobnosti nebo se snaží zmapovat osobnost v co možná nejširším kontext

POSUZOVACÍ STUPNICE

Testové metody

POSUZOVACÍ STUPNICE

- nejsou testy v užším slova smyslu, ale mají některé vlastnosti psychometrických metod – např. homogenita, reliabilita, validita, kvantifikace
- vymezený rozměr, kolem kterého umistujeme úsudky
- posuzovací stupnice – systém měření a jeho jednotek
- posuzovací škála – soubor položek nebo subtestů používaný při měření
- používají se jako synonyma
- + přehledné a snadné hodnocení
- - nabízená možnost nemusí vždy vyjadřovat daný jev

KLASIFIKACE POSUZOVACÍCH ŠKÁL

I. Numerické posuzovací škály

- zhodnocení daného prvku pomocí čísla
 - *Posuzovaná osoba je ve své práci: aktivní 1 2 3 4 5 pasivní*
- na posuzovací škále by mělo být minimálně pět bodů
- verbální podoba
 - vždy – často – občas – zřídka - nikdy

KLASIFIKACE POSUZOVACÍCH ŠKÁL

2. Grafické posuzovací škály

- umístujeme náš názor na úsečku
- má pouze koncové body nebo části úseček
- může být v horizontální, vertikální poloze, nakloněná/spádová
- minimálně 10 – 15 cm
- *Po skončení vyučování jsi:*
- *svěží, plný energie*

unavený, malátný

KLASIFIKACE POSUZOVACÍCH ŠKÁL

3. Standardní posuzovací škály

- zařazení hodnoceného jevu do přesně vymezené kategorie
- *Rozdělení IQ do jednotlivých stupňů efektivity:*
 - *podprůměr - průměr - nadprůměr*

4. Kumulativní posuzovací škály

- přiřazujeme danému jevu řadu adjektiv, která nám může nabízet seznam
- označuje míru souhlasu či nesouhlasu
- Rohnerova hodnotící škála chování matky dítětem
 - *Maminka má zájem o to, co dělám _____*
 - *téměř vždy - někdy - málokdy - téměř nikdy*

KLASIFIKACE POSUZOVACÍCH ŠKÁL

5. Posuzovací škály s nucenou volbou

- posuzujeme, zda určitý jev má určitou vlastnost ve větší míře, než jinou vlastnost
- Cosgrovova škála hodnocení chování učitele (žák má za úkol seřadit výroky v každé položce podle toho, jak vystihují chování učitele)
 - vyučování vede vždy dobře
 - vyučování ho těší
 - je spontánně přátelský
 - myslí a postupuje logicky

6. Vizuální analogové škály

- škály používané pro měření subjektivních charakteristik, např. životní spokojenost, osobní pohoda
- jednotlivé body jsou znázorněny jako obličeje s mimickým vyjádřením

DALŠÍ POSUZOVACÍ ŠKÁLY

- **Technika Q-třídění (Q-sort)**

- používáme při uspořádání většího množství položek (60-100)
- např. roztřídit 80 osobnostních rysů, z nichž každý je napsán na zvláštní kartičce, do 9 kategorií
- použití při např. zhodnocení terapie, posuzování uměleckých děl

4. Cíle školy jsou pro učitele závazné	5. Jednotliví učitelé ve své výuce zohledňují cíle školy	6. Hlavní prioritou školy je kvalitní výchova a vzdělávání
7. Učitelé plánují výuku s přihlédnutím k zájmům žáků	8. Škola se opírá o relativně pevně vymezený školní vzdělávací program	9. Učitelé se snaží, aby byli žáci co možná nejvíce aktivní
10. Výuka ve všech předmětech je propojena s potřebami skutečného života	11. Škola se snaží podporovat všestranný individuální rozvoj žáků	12. Vedení školy klade velký důraz na rozvoj výukových plánů
13. Obsahy jednotlivých předmětů na sebe navazují	14. Cíle školy jsou stanoveny s ohledem na potřeby lidí v místě, kde škola působí	15. Škola je místem rovných příležitostí pro žáky i učitele
16. Škola se snaží do svého života aktivně zapojit rodiče	17. Škola spolupracuje s místní komunitou, resp. s obcí	18. Rodiče mají možnost ovlivňovat cíle školy
19. Velký význam má dosažené vzdělání učitelů	20. Vedení školy se stará o další vzdělávání učitelů	21. Další vzdělávání je individuální odpovědností každého učitele
22. Učitelé se navzájem navštěvují v hodinách a diskutují o svých poznatcích z těchto návštěv	23. Učitelé si navzájem předávají své zkušenosti	24. Na schůzích se věnuje velká pozornost odbornému růstu zaměstnanců

DALŠÍ POSUZOVACÍ ŠKÁLY

- **Sebeposuzovací stupnice**
- **„Objektivní“ posuzovací stupnice**
 - *Posuzovací stupnice Malamuda a Sandse*
 - posuzování psychotiků během hospitalizace

